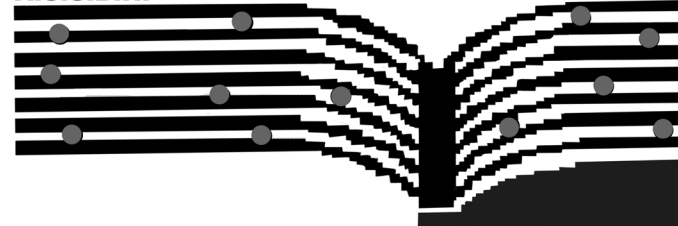

Răsunetul cultural

3

A.S.S.B.N.

ASOCIAȚIA SOCIETATEA SCRITORILOR DIN BISTRITĂ-NĂSĂUD

An. VIII; Nr. 10 (90), octombrie 2020

Apare lunar sub egida Filialei Cluj a

Uniunii Scriitorilor din România

Supliment literar și artistic realizat de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud

EDITORIAL:

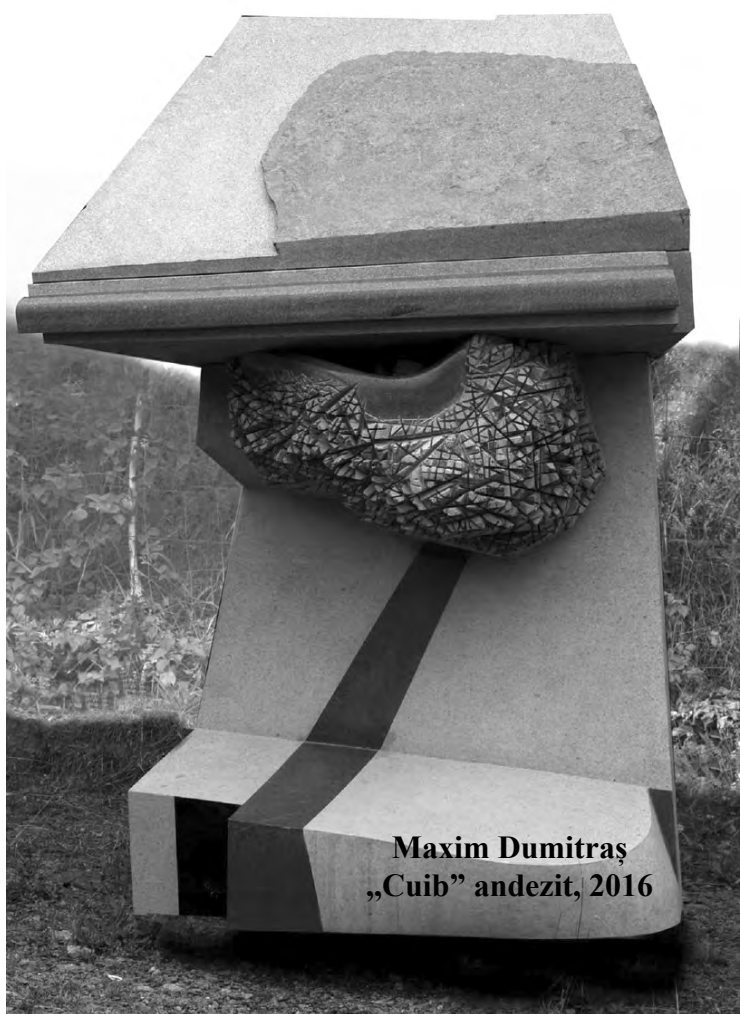
Nicolae Gheran – 91

Pe la sfârșitul anului trecut a trebuit să scriu un eseu despre teatrul lui Rebreanu. Firește, am luat volumul 11 din Opere al autorului lui Ion și am recitat și fișat întreg opul în câteva săptămâni, zi de zi, zic eu cu scrupulozitatea și acribia împrumutată de la editorul Gheran, care, cu siguranță, s-a molipsit de disciplina lui intelectuală, cazonă. Vă amintesc că acest volum însumează 1234 de pagini (!), din care 1003 aparțin lui Rebreanu, iar 231 domnului Gheran prin Notele și comentariile de la final (vezi Opere, 11, Teatru, ediție critică de Nicolae Gheran, transcrieri și traduceri în colaborare cu Nicolae Coban și Gheorghe Fischer, Ed. Minerva, București, 1980). Cu riscul de a repeta ceea ce au stabilit alți rebrenologi mult mai titrați, consider că cele 23 de volume ale operei rebreniene sunt unicate în literatura română, necesitând o adevărată „epopee critică” (N. Manolescu) din partea editorului. Atâta dăruire, atâta pasiune, atâtea informații, atâtea comentarii avizate n-am găsit la nici un alt editor pentru autorul preferat, cu excepția lui D. Vatamaniuc (pentru Eminescu), M. Handoca (Eliade) și Nicolae Mecu (G. Călinescu) – cum bine zicea Dan C. Mihăilescu -, aceștia, însă, fără a fi în întregime împliniți. Omul acesta a citit absolut toate edițiile lui Rebreanu (antume și postume), le-a corectat la virgulă pentru a ne reda ediția definitivă, toate periodicele în care a publicat autorul Răscoalei, ecourile fiecărei cărți din presa contemporană, miile de pagini manuscrise, nimic nu i-a scăpat ochiului său formidabil de clarvăzător. Știam din facultate de cele trei comedii: Cadriul, Plicul și Apostolii, dar nu mi-am imaginat că preocupările sale pentru teatru cuprind și alte producții dramatice descoperite de acest editor atât de „devotat culturii” (C. Ungureanu); le înșir aici: Într-un compartiment (scenetă în maghiară), Vâltoarea (dramă în 3 acte), Locotenentul Valko (piesă neterminată), Ghighi (în limba maghiară), Osânda (pusă în scenă pentru prima dată la Casa de Cultură din Beclean, județul Bistrița-Năsăud, în 14 iunie 1979, în regia profesorului Andrei Moldovan), Ziaristica română (scenetă), Vis năprasnic (dramă în 12 tablouri, scenariu cinematografic), Ghinionul, Jidanul (dramă în 3 acte), Rendez-vous (piesă într-un act), Traiul, În lumea bozgoanelor, Casa parohială (dramoletă în 3 acte), Amantul din lună (comedie în 3 acte), Veșnicul îndrăgostit (proiect între 1911-1912), Actorii (proiect între 1911-1912), Familia (proiect între 1911-1912) și În fața cortinei (comperaj). Nici una n-a avut succesul scontat. Primele trei, amintite mai la deal, au avut oarece primiri favorabile, dar nu l-au consacrat pe Rebrenu ca dramaturg, în schimb cronicile sale dramatice la diferite spectacole, publicate în două volume anterioare, dovedesc o inițiere pertinentă în exigențele acestui gen literar. Grație domnului Gheran îl putem cunoaște pe Rebrenu în toate ipostazele: cunoscător a trei limbi: germană, maghiară și franceză (vorbite fluent), director al Teatrului Național din București, director de reviste, președinte al Societății Scriitorilor, traducător, academician, familist convins, cu cele trei mari pasiuni permanente: teatru, literatura și cinematografia; să nu uităm că primul film sonor românesc a fost Ciuleandra, după romanul cu același titlu, el fiind și autorul scenariului.

Anul acesta, criticul Andrei Moldovan, ucenicul și prietenul domnului Gheran, a editat un volum în semn de omagiu adus acestuia (vezi „Bulevardul” Gheran, ediție definitivă, cu Un argument de Nicolae Manolescu, antologie de Andrei Moldovan, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020). Scriu aici despre opera sa de scriitor și editor următorii: Vartan Arachelian, Mihai Neagu Basarab, Zenovie Cârlugă, Theodor Codreanu, Dumitru Cojocar, Constantin Coroiu, Icu Crăciun, Constantin Cubleşan, Ion Filipciuc, Horia Gârbea, Gheorghe Glodeanu, Gheorghe Grigurcu, Monica Grosu, Petre Isachi, Rodica Lăzărescu, Nicolae Manolescu, Menuț Maximilian, Andrei Moldovan, Mircea Muthu, Olimpiu Nușfelean, Ovidiu Pecican, Irina Petraș, Mircea Popa, Dumitru Radu Popescu, Adrian Dinu Rachieru, Virgil Rațiu, Dinu Săraru, Ion Simuț, C. Stănescu, Cornel Ungureanu, Ion Vlad și Radu Voinescu.

În 14 octombrie, a. c., sarcasticul, ironicul, mucalitul și cinicul Nicolae Gheran, cel din tetralogia Arta de a fi păgubaș, ca martor al unor sângeri naționale și personale, dar și, cel care și-a dăruit 40 de ani din viață editării operei lui Liviu Rebrenu, va împlini 91 de ani. La mulți ani sănătoși, Maestre!

Icu Crăciun

Maxim Dumitraș
„Cuib” andezit, 2016

ADUCERILE-AMINTE:

George Bacovia

(n. 4/16 septembrie 1881 – d. 22 mai 1957)

Amurg de toamnă

Amurg de toamnă pustiu, de humă,

Pe câmp sinistre șoapte trec pe vânt –

Departă plopii s-ableacă la pământ

În larg balans lenevos, de gumă.

Pustiu adânc... și-ncepe a-annoapă,

Și-aud gemând amorul meu defunct,

Ascult atent privind un singur punct

Și gem, și plâng, și râd în hî, în ha...

Întoarcerea acasă

Șuierând prelung, scuipând abur lăptos și fum de cărbune, cele două locomotive puseră greu în mișcare cele paisprezece vagoane, înșesate de călători, imediat ce L., un licean în uniformă, cu chipiu și o valiză grea, sărise pe pietrișul dintre linii.

Gara din B., adevărată poartă a deschiderii spre lume, în urmă cu vreo doi ani, devenise deja poarta spre acasă. Dar până acasă mai erau câțiva kilometri, pe care îi făcea pe jos, mai ales la întoarcere, când nimeni nu-l mai aștepta cu căruța. Importante, pentru ai săi, erau doar plecările. Atunci tata sau mama găseau mereu o soluție de a ajunge, cu valiza cea grea, de lemn, la trenul cu care urma să treacă munții, spre răsărit. La întoarcere, trebuia să se descurce singur. Doar era mare de-acum.

Și se descurca. Lângă gară, imediat ce începea strada cu castani ce ducea spre centrul orașelului, se așezase cândva o familie de consăteni. Nu-i cunoștea, dar tot consăteni rămăneau. Acolo putea să-și lase valiza, pe care o va recupera, în 2-3 zile, tata, sau chiar el, venind cu bicicleta. Poate în ziua de târg, venind și cu alte treburi.

Așa făcu și acum. Portița era deschisă. O femeie plinuță, între orăntăniile din curte, îi zâmbi înțeleghător, chiar dacă habar n-avea despre cine-i vorba. Așa că, cu mâni libere și suflet ușor, o luă de-a lungul aleii late ce mărginea strada gării, tocmai când, de la liceul din orașel se întorceau spre casă, elevii localniciei, sau spre gară, ceilalți. Poate de-acolo ar fi trebuit să iasă și el, acum. Poate n-ar fi trebuit să-și ia lumea-n cap atât de devreme. Poate că aceste fete cu bucle explozând auri de sub basca reglementară i-ar fi fost colege. (Cum e să ai colege? Uita-se deja...) La asta se gândea adesea în lungile luni de școală, dintre vacanțe. Dar acum nu-și putea reprima stropul de mândrie ce-i pulsa în inimă: era străinul, cu înscris auriu pe emblema verde de pe mâneca vestonului uniformei. Aceeși uniformă bleumarin, cam șlefuită pe la coate și genunchi de lunga purtare, dar cu "număr" străin. Intuia interesul sporit al trecătorilor, care se cam cunoșteau între ei, sau măcar se obișnuiseră unii cu imaginea celorlalți. Dar pe chipiul său parcă scria: "Venit de departe".

Casele parcă se făcuseră mai mici; orașul întreg – mai adormit. Drumul spre puntea suspendată de peste râu, trecea prin vechiul parc din inima orașului. Nu era mare, dar aleile cotite nu lăsau ochiul să răzbată prea departe. Încât te puteai "pierde" ori-când voiai. Vara – mai ales, când cu frunzișul bogat de deasupra, dar și cel din același plan, al arbuștilor. Or, vara tocmai începea. Cândva, pe aceeași vreme, venea anume cu bicicleta ca să se odihnească în parc.

Să mănânce o prăjitură, să bea un sifon cu sirop, la cofetărie. ("Există lucruri mai bune în viață?") Să tragă cu urechea la lăudăroșeniile copiilor de la oraș, care fumau țigări Aroma și-și etalau față de prieteni, amplificat, cuceririle.

... "De la oraș!" Abia o comună mai răsărită. Totuși, pentru scurt timp, centru de raion. Dar nu asta-i dădea farmecul. Ci altceva, greu explicabil, chiar pentru sine însuși. Ceva ce, acum, s-ar numi "stil de viață", dar atunci nu avea încă nume. Pulsa, însă, în mai toți localnicii, mai ales în cei mai în vârstă. Aici lumea nu se grăbea. Aici nu-ți plouă fânul. Domni cu mustață argintie și baston păreau bucurăși de mai fiecare întâlnire. "- Servus, Gyuri, când îți dau o revanșă la Cugli? Dar mai întâi, nu uita, mai ai de dat două, din cele cinci beri pe care le-ai pierdut duminică. La Grădina de vară a deschis deja."

ceva sinistru, pus alături cu amintirea animatelor zile de târg. Aici mâncase unul de la ei vreo patruzeci de mici odată. Pe pariu. Plățiți de cei care nu-l crezuseră în stare. Era locul celor mai vesele sărbători, preferat de toți prietenii lui L., comparativ cu anostele slujbe duminicale, de la biserica din sat. Poate doar partidele de fotbal de fiecare seară, la școală, sau cele de scăldat, la râu, să stea alături zilelor de târg. L. venise deseori aici, cu vreunul din părinți. În anii din urmă, înainte de plecarea la liceu, chiar singur, trimis de mamă-sa cu vreo găină sau vreun pui de găscă de vândut, să mai facă un ban în casă. Drept pentru care L. învățase târguia-lă la cincizeci, chiar la douăzeci și cinci de bani. Doar dacă se ținea tare își putea permite și vreo turtiță colorată, vreo limonadă, ceva. "Puiu' târgului!"

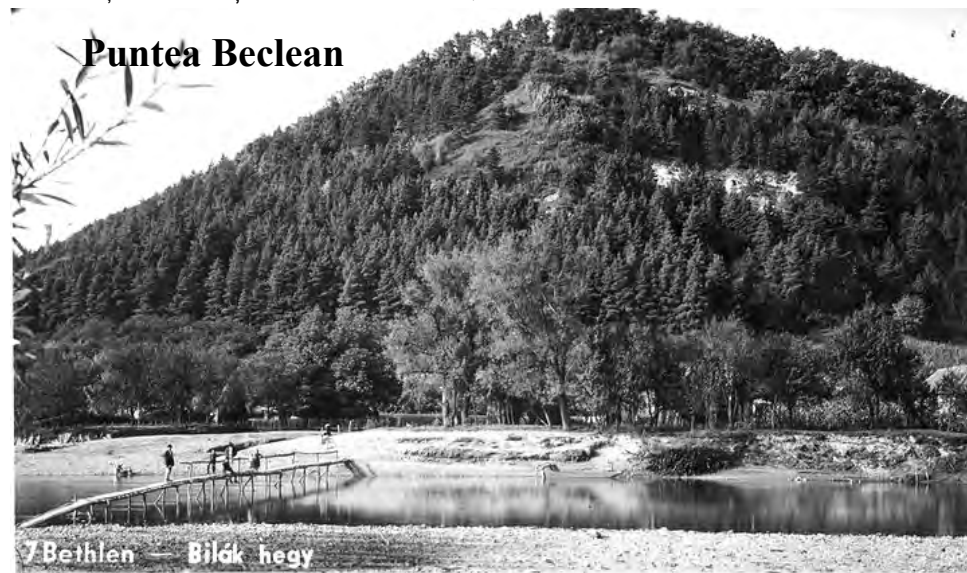
Dar acum, vântul făcea rotocoale

Orășelul părea a picoti într-o vară fără de sfârșit. Cel puțin pentru L. Vară de oraș. Iar seară de seară, la cinematograful, rula un film. (Chiar dacă același, două-trei seri la rând.) Nu degeaba popa Scridon, din satul său, se retrăsese la pensie aici, în urmă cu vreo patru ani. Însoțindu-și fiul și nora, dar mai ales pe Dorinel și pe Alis, cei doi nepoței. Care, în curtea casei parohiale, de peste drum, aveau tricicletă. (Una din cele șapte minuni ale copilăriei lui L.) Acum vor fi pierdut interesul pentru ea (dacă vor fi păstrat-o). Să fi rămas aici, într-o lume de veșnici pensionari? Lui L i-ar fi plăcut. Dar țaran-pensionar cine a mai văzut? Încă de pe-atunci, intuia că omul iese din sat, dar satul din om...

Amintindu-și de toate astea, L. traversă șoseaua principală și trecu, prin parc (învingându-și tentația de a se opri, din nou, pe una dintre bănci), spre piața centrală, cu biserica masivă în centru, dar parcă mai afundată în pământ, și ea; pavajul din piatră de râu dimprejur parcă o sorbea. Apoi coti spre dreapta, pe lângă fabrica de pâine, unde mirosul cald îi umplu gura de apă, amintidu-i că nu mai mâncase de ieri de la prânz. Cantina liceului era departe de internat și nu mai pierdu vremea cu drumul, că trebuia pregătită valiza pentru trenul de noapte. Înaintă spre zona pieței de legume și păsări, despărțită doar de un canal de imensa grădină a unei vechi reședințe nobiliare, devenită acum școală pentru tractoriști. Dar nu era zi de târg și, deci, nici șanse de-a găsi pe cineva din satul său, cu vreo căruță. Locul, cu mese goale și tarabe pustii, avea

de praf și hârtii. Trecu repede pe străduța de după târg, ce ducea spre râu. Câteva case, mici, sărăcăcioase, ca de sat. Aici, în zona inundabilă a râului, se așezaseră pe rând ultimii veniți. Dacă orașul ar fi fost mai mare,

s-ar fi putut vorbi de mahala. Dar așa... Ceva amplifică obișnuita atmosferă de sărăcie și mizerie, și L. nu-și dădu o vreme seama ce anume. Ceva leșios, apăsător, murdar... Zidurile caselor aveau pe la mijloc, sau chiar în jumătatea superioară, câte o linie vagă, maroniu-gălbuie, sub care tencuiala era cava mai închisă la culoare, sau chiar se scorojea. Câmpul, tot mai larg, din dreapta și stânga drumului nu mai etala, până spre

SPIRITUL LOCULUI

râu, lanurile verzi de altădată. Doar ici-colo, fire de porumb pitic, gălbui, ofilit, reușiseră să spargă scoarța groasă, crăpată, de noroi uscat. "Da, își aminti L. inundațiile din mai, catastrofele inundații din Ardeal!" La școală, auzise de ele la difuzoarele de la internat, sau văzuse câte ceva la televizorul din hol. Fel de fel de povești, cu mobilizări de unități militare, cu tragedii familiale și salvări miraculoase. Dar, cum nu văzuse nimic pe viu, uitase de ele. Ca și cum nu-l priveau, nu erau, nu puteau fi și ale lui.

Dar unde-i puntea? Puntea cea suspendată, pe otgoane de sârmă, groase cât mâna, ce urcau la capete pe două arcade înalte, de beton? Una dintre ele, doar cu unul din cei doi piloni, zăcea într-o rână, aproape pe jumătate înghițită de nămol. Dincolo de ea – apa: valuri de un negru-verde, ocolind ici-colo dune imense de pietriș alb. O altă apă, ce nu-și mai găsea adevărata albie. Aici, sub punte, erau ochiuri line de apă adâncă, numai bune de scăldat, pentru țigănușii de dincolo sau de dincoace de apă. Dar nu numai pentru ei. Plaja întinsă, cu nisip fin, dinspre oraș, îi tenta chiar pe locuitorii de toate condițiile din B., mai ales pe cei tineri. S-a întâmpnat să fie populată chiar în septembrie, când, cu sufletul greu, mergea la școală, lăsând în urmă vara încă neterminată. Râul, cu puntea sa suspendată, era un prag, pragul străinătății. Cepi, cățeaua copilăriei sale, însoțise odată căruța până aici, dar nu trecuse puntea. Rămăsese pe mal, jos, sub punte, până îi pierdu din ochi pe L. și pe mama sa, ce duceau împreună valiza cea grea, cu un băț petrecut prin mâner.

Un bărbat în salopetă venea din sens opus, dinspre râu. Vreun navetist.

- Pe unde se poate trece apa?

- Umblă o luntre mai sus, dacă-i pe celălalt mal, strigi și vine. Dar trebuie să plătești.

- Cât?

- Un leu cinzeci.

- Nu-i mult. Mulțam!

Râul. Cu care a crescut. Fratele.

A crescut mult mai repede. Ca șarpele de sub talpa casei. S-a înfuriat. S-a sălbăticit.

S-a simțit trădat și s-a înfuriat. S-a umflat și a vrut să-l înghițită. Dar nu l-a găsit. Nu l-a înghițit decât pe jumătate. Jumătatea rămasă aici, cea mai luminoasă: copilăria, prima tinerețe.

"Va mai fi bal vara aceasta? Vor mai fi baluri?"

Vasile V. Filip

Fotografia era o raritate în lumea satului tradițional. Dacă astăzi, în era digitală, copiii au poze de la naștere, aproape zi de zi, trecând prin copilărie și adolescență, până la majorat, în satul nostru, venirea unui fotograf în mijlocul oamenilor era o sărbătoare. Și apoi, nu oricine își permitea să-și facă o poză pentru că erau destul de scumpe. Așa se face că mulți dintre străbunii noștri nu

Privind în oglinda străbunilor

renumite în epocă sunt active și în prezent, specializate în materiale fotografice: Kodak (USA), Perutz-Photowerke și Agfa (Germania), Forte (Ungaria).

Poate că ar trebui să vadă aceste fotografii, fie în galeriile din muzeu, fie în carte și artiștii (cântăreții) zilelor noastre care

săudului fiind recunoscută printre cele mai conservatoare din punct de vedere al portului popular. Materiile prime necesare pregătirii țesăturilor și blănurilor, cânepa, inul, lâna și pieile, erau asigurate din producția proprie, ocupația de bază a locuitorilor fiind agricultura, creșterea vitelor și păstoritul. Modul de viață, cu climă destul de aspră, a condus la confecționarea unor piese de port adecvate, groase, cum sunt: pânzăturile, sumanele, cojacele, cioarecii. Pe lângă ocupațiile și modul de viață, un factor important care a contribuit la formarea portului specific local a fost Granița militară, care a ființat din 1762 până la 1851, deci vreme de trei generații. Până la militarizare, portul popular a fost simplu; regimul militar grăniceresc a uniformizat portul bărbătesc și a simplificat portul femeiesc. După desființarea Regimentului II de graniță năsăudean, au început să apară piese de port îmbunătățite, diversificate și cu mai multe ornamente. Ele erau realizate, în casă, de femei, iar mai târziu de meșteri specializați, de croitori locali, cumpărate din târguri sau prăvălii.

Câți mai știu azi că în perioada Graniței militare femeile îndeplineau și treburile bărbaților plecați să-și onoreze obligațiile ostășești. Așa se explică faptul că portul femeiesc în acea perioadă cât a ținut militarizarea (89 ani) era simplu, cu piese strict necesare și cu puține podoabe. Abia după 1851, ca urmare a desființării Graniței

colorată cumpărate din târg. Miresele aveau o găteală a capului deosebită. Cele două cozi se împleteau tot din vârful capului, puse pe cap sub formă de cerc, peste care se așeza cununa miresei, cumpărată din târg. Era confecționată din flori albe din hârtie creponată, împodobită cu oglinzi și „bumbuște”. (cf. Pompei Boca, Portul popular din Ilva Mare și Lunca Ilvei, „Arhiva Someșană” (seria a II-a), voi. I, Năsăud, 1972, p. 213). După cununie, când mireasa devenea nevestă, își acoperea părul cu „năframă” de păr sau de mătase, primită în dar de la mire. Femeile măritate se pieptăneau cu „șteble”, cosițe împletite spre ceafa și aduse pe creștet. Peste „șteble” se lega năframa. Bătrânele, pe lângă năframele în culori închise, iarna purtau năframe mari, din păr sau lână, cu ciucuri, de culoare cafenie sau neagră aduse în față, apoi legate după cap.

„Tabloul care rămâne în mintea celui care a văzut femeile de la Năsăud îmbrăcate în portul lor viu colorat, cu năframe roșii pe cap, în cadrul minunat al naturii, la lucrul câmpului sau la horă, e asemenea unui pas-tel cu flori atrăgătoare, a unor maci roșii într-un lan de grâu”, spune Florica Pop. Vestit în țară și străinătate, portul popular năsăudean dovedește gustul tipic pentru armonie și frumos al țaranului român. Portul național reflectă caracterul românesc, dreptul său istoric și natural; când este pur, poartă pecetea integrității neatînse a națiunii. Despre acest ținut s-a pronunțat și Nicolae Iorga, în „Însemnările de călătorie făcute

aveau poze în copilărie, ci eventual o singură fotografie de la nuntă. Îi vedem pe bunicii noștri, dacă cumva între timp nu le-am aruncat pozele, în tablouri în care fotografia mirilor era retușată, peste poza inițială fotografii evidentând cu creionul anumite trăsături ale feței. Apoi, majoritatea fotografiilor erau statice pentru că aparatul trebuia așezat foarte bine. Câți dintre noi nu i-am văzut pe părinții noștri, alături de buni, în poze, în fața unei cuverturi în care cei mai în vârstă ai familiei stăteau pe scaune, tinerii căsătoriți lângă ei, iar copiii în brațele bunicilor.

Nostalgiea vremurilor de altădată o găsim în albumul „Portul popular năsăudean” în fotografiile lui Ștefan Tatay. Albumul este realizat de Dan Lucian Vaida, directorul Muzeului Grăniceresc, alături de colegii lui Dan Prahase și Carmen Rontea. Trebuie menționat și Dumitru Rotari, cel care a prelucrat imaginile foto. Pozele, de o frumusețe aparte, ce fac parte din colecția Muzeului Grăniceresc Năsăudean, inserate în albumul apărut la Editura Mega, fac parte din proiectul Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, al Complexului Muzeal și al Muzeului Grăniceresc Năsăudean, de readucere în fața generațiilor actuale a unei lumi ce se stinge pe zi ce trece, aceea a respectării valorilor tradiționale. Patrimoniul Muzeului Grăniceresc Năsăudean cuprinde, alături de numeroase alte obiecte de valoare, și o colecție formată din peste două mii de clișee fotografice imprimate pe plăci de sticlă, realizate în deceniile patru și cinci ale secolului trecut de către fotografii năsăudeani Ștefan Tatay (1909-1958). Astfel de plăci, pe care era așternută din fabrică o emulsie fină de gelatină, formând stratul fotosensibil, nu sunt altceva decât predecesoarele peliculelor de celuloid de mai târziu, și foloseau pentru a se imprima negativul imaginii înainte de apariția filmului fotografic. Clișeele au fost păstrate vreme de câteva decenii în podul unei casei din Năsăud, situată pe strada Valea Caselor, unde artistul fotograf și-a avut domiciliul și laboratorul. Unele din firmele

uită elementele portului popular și nu se mai știu îmbrăca corect, amestecând zonele și elementele ce alcătuiesc portul tradițional.

Observăm în album evoluția costumului, cei mai înstăriți adăugând câte un element de noutate, cum ar fi haina de piele sau cojocul, ce le purtau peste cămașa tradițională, sfeterele din lână, dar și „bluzele” mai noi făcute de mașini, peste care femeile luau pieptarul. Bărbații își păstrau din armată vestonul pe care-l luau peste cămașă. Urmărind aceste fotografii, vedem femeile ce înlocuiesc zadia cu șorț, dar și ștrimpii de lână, apoi păpușii. Și da, în trecut și copiii purtau aproximativ același port ca oamenii maturi, mult mai târziu diversificându-se vestimentația. Regăsim în aceste fotografii copii cu pieptare înfundate și încălțați cu opinci și clopuri simple, negre, la fel ca părinții lor, iar fetele leit ca mamele lor.

Câte lucruri frumoase nu regăsim în aceste fotografii în care, dincolo de chipurile oamenilor, brăzdate de arșița timpului, pe câmp, la lucru, suntem convingși că sunt povești deosebite.

Fotografiate în anii '30-40, cele aproape 300 de poze din album sunt dovada unei lumi unice în peisajul românesc, aceea a Țării Năsăudului, acolo unde valorile mortale și creștine au făcut întotdeauna parte din viața țaranului nostru.

Într-un eseu dedicat istoriei portului popular, Florica Pop, expert în bunuri cu semnificație etnografică, vorbește despre costumul femeiesc, de la cel dedicat fetelor, cel pentru mirese, femeile măritate, bătrâne (diversificat pe generații în anii 1900), de la cămașa femeiască la poale, pânzături, pieptar, cojoc, suman, recăl, căput, zeche, încălțăminte, la podoabe care întotdeauna înfrumusețau și nu împoțonau persoana. Apoi, costumul bărbătesc, cu pălărie, suman, tunică, cămașă, pieptare, opinci, cămașă, cioareci, cojoc, pieptare înfundate, opinci, curea, brâu, dar și atenție, mânecări și năframuțe. „Elementele tradiționale au fost lăsate moștenire din generație în generație, zona Nă-

militare, femeile, eliberate de munca și grija gospodăriei, au început să se preo-ucepe mai mult de îmbunătățirea și înfrumusețarea portului.

Că portul femeiesc din întreaga zonă a Năsăudului a păstrat până în zilele noastre, într-un mod accentuat, caracterul particular, o știm deja. Dar câți mai știm de găteala capului? De modul în care femeile reușeau să impresioneze întreg satul fără a fi nevoie să meargă la coaforul de azi. Felul în care năsăudencele își poartă părul și cum și-l împodobesc se face ținând cont de vârstă și de îmbrăcămintea diferitelor din ciclul vieții (nuntă, înmormântare etc.) Fetele își poartă părul cu cărare la mijloc, cu două cozi (cosițe) prinse din vârful capului, împletite în trei, lăsate pe spate, sau într-o singură coadă împletită în trei, la capăt legându-se cu o „petea” (păr roșu sau panglică). De sărbători părul fetelor se împletea de mamele lor în două cozi prinse din vârful capului, din opt sau zece suvițe lăsate pe spate. În păr erau prinse cununi de flori naturale (cu mușcate și măgheran) vara, iar iarna cu flori de hârtie

prin Ardeal și Banat”, publicate în anul 1906 cu titlul Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească. Citez o însemnare cu privire la oamenii din ținutul Năsăudului: „E târg la Năsăud, și pe largile ulițe tinoase trec sătenii cu pălăria mare și cizmele lungi, femeile cu catrințe portocalii sau trandafirii, de multe ori foarte frumoase. E o rasă de oameni tare, cu liniile alese și cu deșteptăciune în față. Din neamul lor, dintre urmașii popilor din Hordou, deasupra Năsăudului, a răsărit pentru tot poporul românesc acea natură sănătoasă și puternică de mare poet, de meșter al graiului nostru și al tuturor felurilor de cântec care e George Coșbuc, mlădiță a trunchiului grăniceresc” (Iorga 1977, I: 44).

Se spune că o imagine face cât o mie de cuvinte. Într-o lume în care riturile, miturile, sărbătorile, credința și portul sunt așezate în lada de zestre a străbunilor și uitate acolo, apariția acestui album document este o bucurie pentru sufletele noastre și trebuie salutată din toată inima.

Menuț Maximilian

Între real și fantastic

Se mai poate fantaza în epoca telefonului mobil într-un oraș cosmopolit cu „evenimente culturale ce aveau loc zilnic, concerte, festivaluri, competiții sportive, cu oameni despre care citeai în ziare sau îi vedeai la televizor”? Cărțile de proză ale Andrei H. Hedeș ne demonstrează că se poate. În recentul său roman *O întâlnire pe strada Hazard* (Ed. Neuma, Cluj-Napoca, 2020) realul coabitează din nou cu fantasticul, precumpănitor fiind cel din urmă. De cele mai multe ori, măsura autenticului este dată de imaginația creatorului, ori diegezele A. H. vrăjesc tocmai prin această calitate. Cu două personaje feminine, mamă și fiică, o compozitoare care scrie o simfonie cu titlul *O altă oră*

acesta, cu rezonanță mitică, timpul nu se contrage ca în realitatea imediată, dimpotrivă se dilată, rareori încremenește, nu mai curge, „totul rămâne captiv în nemișcare ca într-o picătură de chihlimbar”; aici, este un loc al desfătării, un adevărat carnaval, unde „nu trebuie să ne mire nimic”, se beau licori fermecate menite să amâgască speranța și să pună simțurile în mișcare, vinului i se adaugă o picătură de apă de mare și o singură lacrimă de sirenă care vindecă melancolia, dorul, tristețea și „alte dureri ale sufletelor dintotdeauna”, peisajul este diferit, palatele au pereții îmbrăcați în marmură albă, soarele este negru, curg două râuri: unul de lapte, altul de miere, se bea și ambro-

albastră și o școlăriță silitoare (Cleopatra, respectiv, Sara) ea creează un roman surprinzător de inedit. Patru zile la rând, Cleopatra primește câte o invitație de la Basil, un personaj fabulos, cu chipul de porțelan, de a merge la miezul nopții pe Strada Hazard; de fiecare dată este luată de un cerb vorbitor, înaripat, de diamant, de la balconul unui bloc de la etajul 11 și dusă până la capătul Podului de Fier. Aici, va trece râul Axion – aidoma Styxului, râul mitologic care separă lumea viilor de lumea morților, traversat de luntrașul Charon - cu ajutorul unui gondolier, ajungând la Palatul Măcelarului, Palatul Farmacistului, Palatul Neguțătorului de vinuri și Palatul Artelor, în funcție de anotimp, livrându-ne patru „povești” bine articulate, palpante. Firește, aceste lucruri se petrec în visul protagonistei, care nu se teme de singurătate, savurează „plăcerea așteptării, emoția și bucuria momentului împlinit”, el, visul, o salvează, o mobilizează ca „o reacție a creierului la evenimentele impresionante de peste zi”, și probabil, acest lucru a câștigat favoarea prințului Basil. Tărâmul de dincolo este populat de „obișnuții casei”, Basil, Chițișuș, Monstrul Colombră, personaje literare: un posibil Hamlet, bătrânul Magister, Arhanghel, doi prinți: Baltazar și Abandon, Serenissima și protejatul ei, Isidor, Hercule, altele li se alătură chipuri noi ca Zeul cu Tridentul (Neptun), fermecătoarea Belladonna, lupi uriași, zâne și sirene; cu toții dezbat „sofisme încheșate” din sfera esteticului, discută despre dragoste ca „instrument” sau ca „sentiment”, despre imaginea perfectă, ascunsă într-o piatră... filosofală, despre opera de artă, Idee, Cuvânt, Simbol, sublim, frumos, de care oamenii s-au înstrăinat tot mai mult. Nu numai personajele și vorbele lor sunt încărcate de simboluri, dar și alte animale, zburătoare și obiecte însuflețite, nepământene, neverosimile în fond, reprezentă ceva ce ține de spirit, sunt umanizate prin dialog (vezi postura uriașului taur alb care a ales cu inima să-și urmeze stăpânul și să accepte sacrificarea sa). Pe tărâmul

zie, ninge cu petale de flori de măr, se trece, alternativ, în alte lumi inventate și zugrăvite cu har, Cleopatra coboară pe o scară în spirală și ajunge pe o „pajiște albastră”, unde se desfășoară o petrecere câmpenească, întâlniște eroii din vechime care joacă șah cu 72 de piese albe și tot atâtea negre, regulile jocului fiind respectate, întrevăzându-se ecouri din Alice în Țara Oglinzilor, de Lewis Carroll, sau din poveștile Șeherezadei. Un personaj secundar, Monstrul Colombră are o replică care sintetizează întreaga temă a acestui roman postmodernist: „Nu suntem noi toți o plăsmuire din cărți?”, mai cu seamă că, în final, protagonistul dă cu ochii de o Pena Corcodușa accidentată. Cert este că visul îi face viața protagonistei suportabilă, o salvează de cotidianul zgrunțuros, cu cerșetorii acordeoniști ce-și împart odihna, casa și masa pe o pufoaică, cu câinii vagabonzi, fără stăpân, de nedreptățile strigătoare la cer, de birocrăția sufocantă.

Maestră a peisajului și a portretului, Andrea H. Hedeș acordă importanță și amănuntului aparent nesemnificativ (vezi ritualul băuturii cafelei, al îmbrăcării adecvate sau al dezvelirii trandafirilor din grădina fermecată a lui Basil), romanul acesta fiind și un elogiu adus inocenței, iubirii care „deschide toate ușile, toate dimensiunile”, generozității și frumosului; el nu are personaje resentimentare, scene iritabile sau violente (excepție uciderea taurului alb, sângele reprezentând, de fapt, regenerarea, esența vieții și a morții), - nici nu și-a propus acest lucru -, mama își toarce firul vieții alături de fiică, trăind zilnic o senzație acută de bucurie ca într-o zi de sărbătoare în suflet, propunându-ne să nu ne gândim la condiția umană, la moarte și necazuri, să nu fim răscoliiți de gânduri și întrebări care să ne dezvrăjească de lumea ideală, plină de semnificații alegorice, în care ne-a introdus cu vocația sa de neîntrecută și inspirată povestitoare. Pe scurt, o invitație la un carpe diem fără îndoiele și ridicări din sprâncene. Dar oare putem?

Icu Crăciun

Semnal editorial:

La spartul târgului

Niculae Gheran Virgil Rațiu

LA SPARTUL TÂRGULUI

cu interviuri și dedicații
de la Arghezi la Zub

Selecția dedicațiilor și postfața de Rodica Lăzărescu

Se pregătește la Editura Școala Ardeleană (editor: Vasile George Dâncu), din Cluj-Napoca, o nouă carte din seria Școala Ardeleană de Critică și Istorie Literară, *La spartul târgului*. Cu interviuri și dedicații de la Arghezi la Zub, semnată: Niculae Gheran, Virgil Rațiu. Publicăm în „timbru” (deoarece coperta cărții încă nu e definitivată) pagina de titlu, reproducem un fragment cu semnătura olografă Niculae Gheran și Notă asupra ediției. Precizăm că selecția dedicațiilor primite de-a lungul timpului pe zeci de cărți de rebrenologul Niculae Gheran și postfața volumului sunt realizate de Rodica Lăzărescu.

Coperta IV:

Frumos este că am fost și am rămas copii. Grav este că murim în fiecare zi, mințindu-ne că trăim, când de fapt ne amăgim cu aceeași candoare infantilă. Abia la urmă se trage cortina piesei, de regulă tragi-comică. Noroc este că eu cred că repertoriul e mai bogat și c-avem bilete de favoare asigurate. Nu cred în moarte. [...] Nu sunt un habotnic, dispus să cred, legat la ochi, în cele văzute și nevăzute. Dar mi s-a întâmplat s-asist la incredibile fenomene paranormale, care m-au convins că trăim în universuri paralele. [...] Așadar, nu cred în moarte! [...] Sufletește sunt pregătit și s-o întâmpin fără neliniști, fără să mă laud că-i simt lipsa. Ca la toate operațiile, de care am mai avut parte, mă tem doar de dureri. Având noroc în viață – de n-o fi înger păzitor –, mă rog de-un subit.

Virgil Rațiu

Notă asupra ediției:

Lucrarea de față adună laolaltă un grupaj de interviuri și o selecție din multele dedicații primite de-a lungul anilor de Niculae Gheran.

Interviurile au fost realizate în ultima perioadă (2019-2020) de Virgil Rațiu și au apărut în câteva publicații culturale. Lor li se adaugă, într-o Addendă, încă șase dialoguri mai vechi din multele purtate în timp de Niculae Gheran cu diverși interlocutori. (Restul interviurilor pot fi consultate în Niculae Gheran, *Rebreniana, I-II*, Editura Academiei 2017.)

În ambele secțiuni, ordonarea s-a făcut după criteriul cronologic, logică în asemenea întreprindere.

Operată cu multă parcimonie, selecția dedicațiilor celor 75 de personalități a urmărit evidențierea mai multor aspecte, dintre care unele mai puțin cunoscute, legate de activitatea celui căruia i-au fost oferite – istoricul literar, editorul, scriitorul Niculae Gheran. Aspectele mai puțin știute, oculate într-un fel de activitate eclatantă de editor al operei rebreniene, iar în anii din urmă de cea de „păgubaș” prozator, se leagă de contribuția sa decisivă la elaborarea unor instrumente de lucru esențiale – bibliografii, dicționare, enciclopedii, cataloage –, unele de pionierat pentru istoria noastră literară. În toate cazurile, Niculae Gheran a preferat să se retragă, în cel mai bun caz, în spatele unei notițe din caseta tehnică a volumului (de tipul coordonare redacțională și lexicografică), dacă nu chiar într-un anonimat total. Numai recunoașterea exprimată în dedicații vine să facă oarecum convenita dreptate.

Ordonarea a urmat criteriul alfabetic, antologatorii asumându-și ușoara abatere de la început ce-l plasează pe Tudor Arghezi în capul listei.

Redacția:

Redactor șef: Andrei Moldovan

Redactori: Icu Crăciun, Menuț Maximilian, Vasile Vidican

Prezentare grafică: Maxim Dumitraș

Tehnoredactare: Claudiu Moldoveanu

Adresa: str. Bistricioarei nr. 6, Bistrița - jud. Bistrița-Năsăud;

email: rasunetul@rasunetul.ro